

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПІДСИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

THE PROCESS OF FORMING THE SUBSYSTEM ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT FOR THE MANAGEMENT OF ECONOMIC SECURITY ENTERPRISES

Штангрет А.М.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування
Українська академія друкарства

Стеців Л.П.

кандидат економічних наук, доцент,
декан факультету медіакомунікацій та підприємництва,
Українська академія друкарства

Шляхетко В.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування,
Українська академія друкарства

Поточні умови функціонування більшості вітчизняних підприємств вимагають зосередження максимальної уваги на проблемі забезпечення їх економічної безпеки. Ефективність системи економічної безпеки певного суб'єкта підприємницької діяльності залежить від професійності дій суб'єктів безпеки, їх здатності швидко та адекватно реагувати на зміну зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування. Мета підсистеми обліково-аналітичного забезпечення полягає у створенні якісного інформаційного підґрунтя для прийняття управлінських рішень суб'єктами безпеки. Розроблено методичні засади формування підсистеми обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою на вітчизняних підприємствах, які враховують специфіку функціонування, передбачають раціональне використання наявних ресурсів та уможливають досягнення основних цілей у сфері економічної безпеки.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, інформаційне забезпечення, інформація, економічна безпека, суб'єкт безпеки.

Текущие условия функционирования большинства отечественных предприятий требуют сосредоточения максимального внимания на проблеме обеспечения их экономической безопасности. Эффективность системы экономической безопасности определенного субъекта предпринимательской деятельности зависит от профессионализма действий субъектов безопасности, их способности быстро и адекватно реагировать на изменение внешней и внутренней среды функционирования. Цель подсистемы учетно-аналитического обеспечения заключается в создании качественной информационной основы для принятия управленческих решений субъектами безопасности. Разработаны методические основы формирования подсистемы учетно-аналитического обеспечения управления экономической безопасностью на отечественных предприятиях, которые учитывают специфику функционирования, предусматривают рациональное использование имеющихся ресурсов и обеспечивают достижение основных целей в сфере экономической безопасности.

Ключевые слова: учетно-аналитическое обеспечение, информационное обеспечение, информация, экономическая безопасность, субъект безопасности.

The current conditions for the functioning of most domestic enterprises require the concentration of maximum attention on the problem of ensuring their economic security. The effectiveness of the economic security system of a certain subject of entrepreneurial activity depends on the professionalism of the actions of security subjects, their ability to react quickly and adequately to changes in the external and internal environment of functioning. The purpose of the accounting and analytical support subsystem is to create a high-quality information basis for making managerial decisions by security subjects. Methodical bases of forming a subsystem for accounting and analytical

support of economic security management at domestic enterprises have been developed, which take into account the specifics of functioning, provide rational use of available resources and ensure achievement of the main goals in the field of economic security.

Keywords: *accounting and analytical support, information support, information, economic security, security subject.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими

науковими чи практичними завданнями. Поточна економічна ситуація в Україні, основою формування якої є трансформаційні процеси в національній економіці, характеризується політичною, соціальною й фінансовою нестабільністю, недосконалістю законодавчої бази, посиленням внутрішньої та зовнішньої конкуренції, інфляцією, зниженням обсягів високотехнологічного виробництва та зростанням величини експорту сировини й продукції з низьким ступенем обробки. На тлі зазначеного фінансово-господарська діяльність кожного суб'єкта підприємницької діяльності, як і саме існування, значною мірою залежить від здатності протистояти негативному впливу зовнішнього середовища та контролювати внутрішні процеси з метою найбільш ефективного використання наявних ресурсів для досягнення тактичних і стратегічних цілей. Формування безпечних умов розвитку стає можливим завдяки створенню системи економічної безпеки, яка нині, будучи життєво необхідним складником в управлінні кожного підприємства, потребує глибоких теоретичних досліджень із максимальним урахуванням наявного практичного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори.

Теоретичному розробленню питань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки на всіх рівнях управління, багато уваги приділяли: О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Бінько, Н. Вавдіюк, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та ін. На проблемі обліково-аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю підприємств зосереджували увагу: П. Буряк, Ф. Бутинець, Л. Гнилицька, Т. Карпова, Г. Кірейцев, О. Гудзинський, М. Дем'яненко, В. Лень, М. Пушкар, П. Саблук, В. Сопко, Л. Сук та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць згаданих учених, необхідно зазначити, що у вітчизняній і зарубіжній літературі дотепер не знайшли належного відображення деякі важливі аспекти гаранту-

вання економічної безпеки, зокрема в частині ретельного опису процесу формування підсистеми обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних позицій формування підсистеми обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проведе дослідження дало змогу виявити, що нині наявні суттєво відмінні точки зору вітчизняних та закордонних науковців щодо сутності поняття «економічна безпека підприємства». Здійснивши певне узагальнення, нами було запропоновано власне трактування цього поняття як складної багатofакторної категорії, покликаної забезпечити захист від негативного впливу зовнішнього й внутрішнього середовища, дотримання стійкості, уможливлення зростання ефективності застосування наявних ресурсів, сприяння використанню ринкових можливостей та реалізації інтересів [1]. Таке трактування підкреслює важливість економічної безпеки для функціонування кожного підприємства через формування підґрунтя для його сталого розвитку. Водночас було з'ясовано, що реальне впровадження теоретичних напрацювань у господарську діяльність вітчизняних підприємств характеризується наявністю низки проблем. Так, доцільно погодитися із думкою колективу авторів у складі Г. Козаченко, В. Пономарьова та О. Ляшенко [4], які вирізняють такий перелік проблем, що постають перед підприємствами на шляху досягнення прийнятого рівня економічної безпеки (рис. 1).

Дослідивши ключові проблеми, можна дійти висновку, що гарантування необхідного не лише для ефективного функціонування, але й існування, рівня економічної безпеки можливе лише у разі створення відповідної системи – системи економічної безпеки підприємства. У нашому трактуванні таку систему можна визначити як сукупність взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, спрямованих на ефективне використання наявних ресурсів та ринкових можливостей, забезпечення стійкості та реалізації інтересів, захист від усіх можливих загроз та ризиків [3].

У науковій літературі присутні відмінні точки зору щодо структури системи економічної безпеки певного суб'єкта господарювання. На нашу думку, один із цікавих підходів запропонувала З. Якубович, у трактуванні якої під системою еко-

Рис. 1. Сукупність проблем під час здійснення управління економічною безпекою вітчизняних підприємств [4]

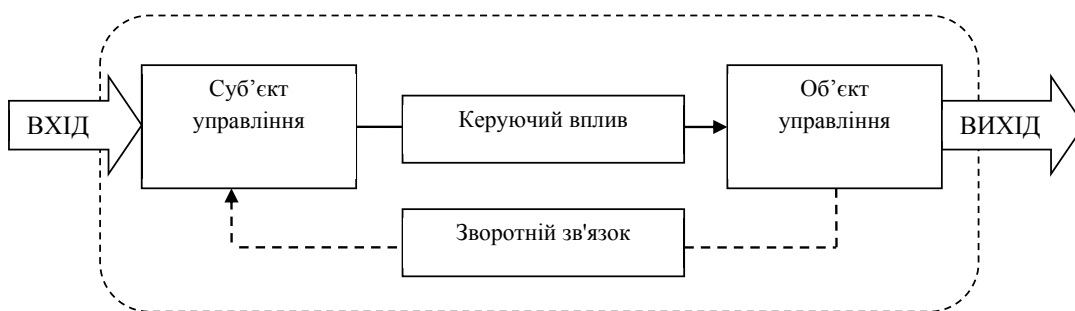

Рис. 2. Загальна схема системи економічної безпеки підприємства

номічної безпеки підприємства доцільно розуміти підсистему відкритої складної системи – підприємства, у складі якої потрібно виділити такі основні елементи: вхід системи, суб'єкти системи, мету, цілі, завдання, принципи та інструменти [6]. Взнявши за основу цей підхід, можна побудувати найбільш загальну схему системи економічної безпеки підприємства, яка максимально наближена до класичного трактування суті соціально-економічної системи (рис. 2).

Основними елементами такої системи є: суб'єкт управління, тобто той, хто управляє, здійснює вплив на об'єкт управління для збереження наявного або ж досягнення нового стану; об'єкт управління – те, на що скерований вплив суб'єкта управління; керуючий вплив – сукупність рішень, заходів, методів і т. д. за

допомогою яких суб'єкт управління впливає на об'єкт управління; зворотній зв'язок – забезпечує контроль над реалізацією керуючого впливу через надходження інформації про зміну стану об'єкта управління.

Оскільки, як уже зазначалося, за основу було взято найбільш загальний підхід до трактування соціально-економічної системи, то ретельніше розглядати сутність кожного елементу не доцільно. Підкреслимо лише, що суб'єктами управління виступають суб'єкти безпеки, склад яких суттєво різниться, зокрема залежно від масштабів діяльності певного підприємства. Функції суб'єкта безпеки на малому підприємстві виконують директор, один із його заступників, головний бухгалтер і т. д. (внутрішні суб'єкти безпеки), та, за умови посилення негативного

впливу середовища функціонування, укладається угода з охоронною фірмою або державною службою охорони (зовнішні суб'єкти безпеки). Для середніх підприємств рекомендованим є застосування комбінованого варіанту, що передбачає створення власного підрозділу економічної безпеки у поєднанні з активною співпрацею із зовнішніми суб'єктами безпеки. Великі підприємства володіють достатніми ресурсами для створення власної служби безпеки.

Об'єктом управління в системі економічної безпеки підприємства виступають ресурси, тобто фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові тощо. Водночас вважаємо за доцільне, спираючись на дані рис. 1, підкреслити важливість для гарантування економічної безпеки певного підприємства забезпечення керуючого впливу та наявність зворотного зв'язку. У першому випадку йдеться про своєчасність та обґрунтованість розроблення й реалізацію рішень суб'єктів безпеки для протидії впливу зовнішніх та внутрішніх викликів, ризиків та загроз, що неможливо без відповідного інформаційного забезпечення, а в другому – отримання інформації для коригування реалізації захисних заходів та формування бази даних для вдосконалення самої системи економічної безпеки підприємства. Тобто життєздатність самої системи економічної безпеки підприємства, а отже, і підприємства загалом, суттєво залежить від інформаційного забезпечення дій суб'єктів безпеки.

Визначень інформаційного забезпечення є доволі значна кількість, але вважаємо за доцільне процитувати визначення В. Пантелеєва, яке, на нашу думку, максимально можна застосувати у сфері економічної безпеки та згідно з яким під цим терміном доцільно розуміти «...цілеспрямовану роботу зі збору інформації, її реєстрації, передавання, обробки, узагальнення, зберігання та пошуку суб'єктами контролю з метою використання для управління» [5]. Беручи за основу процитоване визначення, а також зважаючи на основні проблеми під час здійснення управління економічною безпекою вітчизняних підприємств (рис. 1), можна констатувати важливу роль інформації для ефективного керування процесом забезпечення безпеки, що потребує застосування наукових підходів до формування та належної організації інформаційного забезпечення. Дана теза є актуальною і з того погляду, що для більшості менеджерів на вітчизняних підприємствах характерний так званий «інформаційний голод», тобто коли різноманітної інформації є надзвичайно багато, але потрібна на певний момент часу – відсутня. Один із можливих шляхів вирішення цієї проблеми – формування підсистеми обліково-аналітичного забезпечення. Такий підхід ґрунтується на тому факті, що ядром інформаційного забезпечення є облікова та аналітична інформація [2].

Підсистема обліково-аналітичного забезпечення повинна містити джерела інформа-

ції, об'єкти обліку, методичні прийоми обліку, аудиту й аналізу та суб'єкти обліково-аналітичного забезпечення. Джерелами інформації є первинні документи, реєстратори бухгалтерського обліку та фінансова звітність, а також внутрішні розпорядження, методики і стандарти обліку, законодавчо-нормативні документи і т. д. Об'єктами обліку виступають капітал та джерела його утворення, наявні ресурси, процеси і результати фінансово-господарської діяльності. Необхідність включення до складу цієї підсистеми аудиту мотивовано необхідністю перевірки облікової інформації і лише після цього застосування аналітичних методів обробки інформації, що уможливорює досягнення необхідного ступеня її достовірності.

Реалізація процесу обліково-аналітичного забезпечення безпосередньо пов'язана з діями суб'єктів, якими виступають працівники облікових та аналітичних підрозділів, роль та функції яких можна класифікувати за певними ознаками (рис. 3).

Уважаємо помилковим створення окремого підрозділу обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Більш раціональним є підхід, що передбачає певні організаційні зміни в наявній системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством, зміст яких буде нами більш ретельно розглянуто в подальшому.

Застосування терміну «забезпечення» у контексті обліково-аналітичного доцільно трактувати як організацію своєчасного формування та передачу користувачам якісної обліково-аналітичної інформації.

Метою створення підсистеми обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства повинно стати формування якісного інформаційного підґрунтя для прийняття управлінських рішень суб'єктами безпеки.

Уважаємо, що підґрунтям формування зазначеної підсистеми повинні бути специфіка господарської діяльності певного підприємства та варіанти організації системи економічної безпеки. У найбільш загальному варіанті формування такої підсистеми повинно передбачати послідовне здійснення трьох етапів: організаційного, технологічного та функціонального (рис. 4).

На окремих моментах запропонованої схеми доцільно зупинитися більш детально. Так, в «організаційному» етапі ключове місце посідає формування інформаційних потреб суб'єктів безпеки, адже саме це буде вихідним пунктом для визначення кількісних та якісних параметрів обліково-аналітичної інформації, окреслення певних сфер у господарській діяльності підприємства, які вимагатимуть пріоритетної уваги, проведення розрахунків для виділення необхідних ресурсів для функціонування такої підсистеми.

У «технологічному» етапі ключове місце посідають два моменти. Перший – формування каналів передавання даних із різним

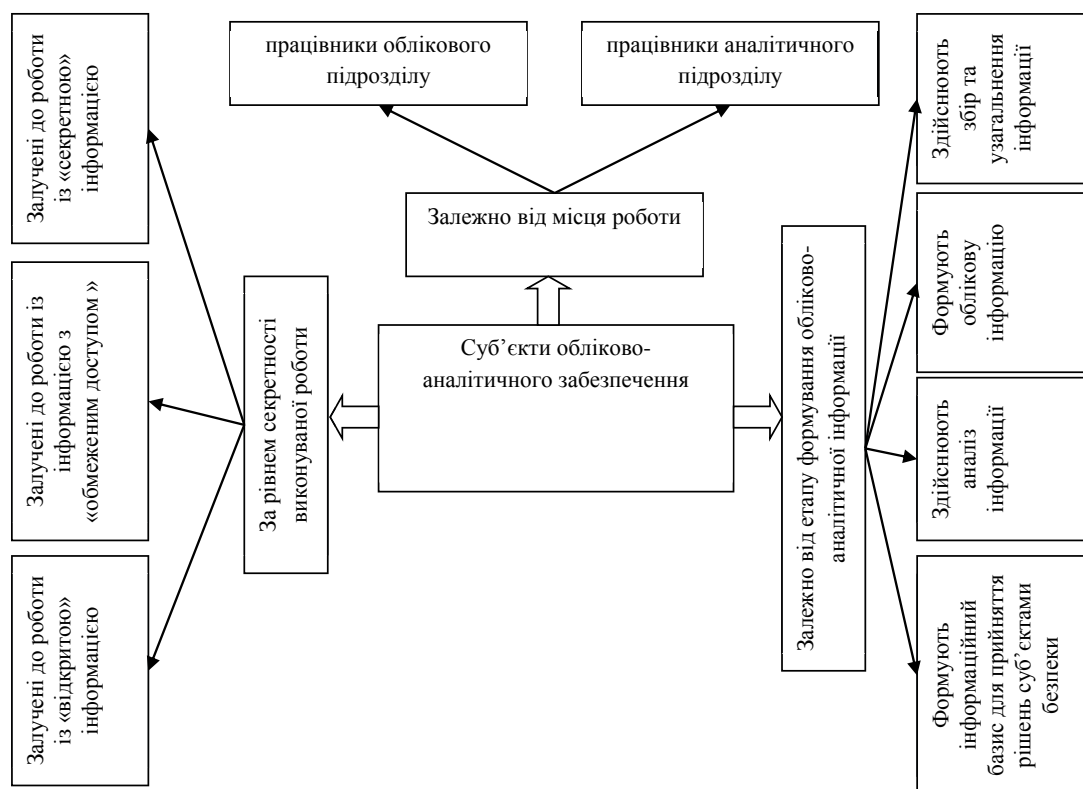

Рис. 3. Класифікація суб'єктів обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства

рівнем захисту, що вимагає посилення захищеності частини документообігу. Другий – передбачає не лише максимальну автоматизацію усіх обліково-аналітичних процесів, але найбільш ефективне використання трудових ресурсів. Визначення та ідентифікація зовнішніх та внутрішніх загроз на ранніх етапах їх розвитку неможливо здійснити на основі наявних комп'ютерних програм, адже потрібно врахувати одночасний вплив доволі значної кількості різноспрямованих чинників, окремі з яких можуть бути наслідком «інформаційного шуму». У цьому разі ключову роль відіграє працівник, який, поступаючись персональному комп'ютеру за швидкістю обробки інформації, здатний відчувати найменші зміни в динаміці середовища функціонування, скористатися не лише обліковими даними, але й «неофіційною» інформацією, прийняти рішення на основі інтуїції і т. д. Роль такого працівника (групи, відділу) складно переоцінити, що вимагає під час формування підсистеми обліково-аналітичного забезпечення надавати перевагу не лише технічному оснащенню, але й підбору, навчанню та мотивації працівників облікових та аналітичних підрозділів.

Завдання «функціонального» етапу полягає не лише у безпосередньому досягненні мети підсистеми обліково-аналітичного забезпе-

чення, але й в її вдосконаленні відповідно до зміни потреб суб'єктів безпеки та параметрів середовища функціонування.

Уважаємо помилковим твердження, що підсистема обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства повинна бути зосереджена виключно на внутрішньому середовищі. Для прикладу, інформацією про появу зовнішніх викликів чи зростання ризиків спричинених неплатоспроможністю певного контрагента можуть бути аналітичні дані про фінансові розрахунки з ним.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Ефективність господарської діяльності вітчизняних підприємств значною мірою залежить від здатності їх суб'єктів безпеки формувати безпечні умови розвитку, тобто зменшувати негативний вплив середовища функціонування. Основою дій суб'єктів безпеки є управлінські рішення, інформаційний базис яких формується підсистемою обліково-аналітичного забезпечення. Процес формування такої підсистеми суттєво залежить від специфіки господарської діяльності певного підприємства, а розроблені методичні рекомендації дають змогу максимально використати наявні у суб'єкта господарювання ресурси.

Зважаючи на важливість теоретичних розробок для вдосконалення управління еконо-

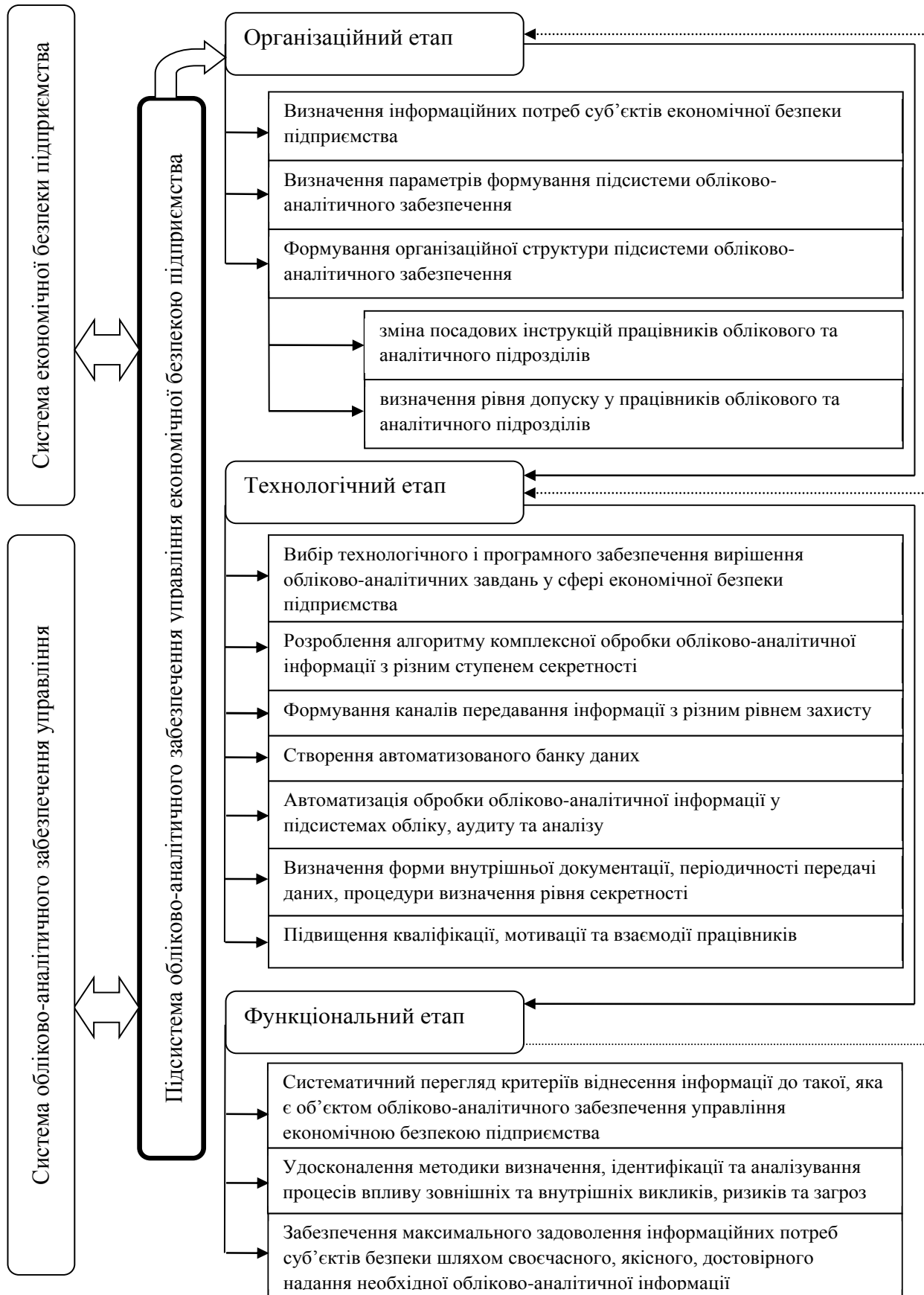

Рис. 4. Процес формування підсистеми обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства

мічною безпекою вітчизняних підприємств, подальшого дослідження потребує процес визначення та ідентифікації ключових зовнішніх та внутрішніх викликів, ризиків та загроз як елемент підсистеми обліково-аналітичного забезпечення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антикризові технології в управлінні економічною безпекою підприємства : [монографія] / М.М. Караїм, В.В. Мартинів, А.М. Штангрет [та ін.] ; за заг. ред. А.М. Штангрета. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2016. – 250 с.
2. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітична інформація як визначальний чинник забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання / Л.В. Гнилицька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_3_2/Gnilicka.pdf
3. Економічна безпека підприємства : [підручник] / А.М. Штангрет, М.М. Караїм, О.В. Халіна, Х.О. Мандзіновська ; за заг. ред. А.М. Штангрета. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2016. – 284 с.
4. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : [монографія] / А.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
5. Пантелєєв В.П. Аудит / В.П. Пантелєєв – К. : Професіонал, 2008. – С. 158.
6. Якубович З. Формування системи економічної безпеки машинобудівного підприємства / З. Якубович // Вісник ТНЕУ. – 2010. – № 1. – С. 81–86.